

questionem fuerit, utrum ibi sit, an non sit, *Non dico quid quartis*; sed dicendum, *Scio ubi sit, sed nunquam monstrabo*. Nam si de uno loco non responderis, & te non esse proditorem tatearis, tale est actus tui, dem locum digito ostendas. Ad hoc clara est Augustini sententia, ut explicacione non egeat: & ideo referre omitto qua habet *Lib. cont. mend. variis in loco*, postquam *cap. xviii.*

VII. Est ergo tum ratione, tum Patrum auctoritate firmata, & demonstrata sententia nostra, qua statuitur, reum minime posse negare le commississe, fecisse &c. quod fecit; etiamli prater iuris ordinem interrogatur. In eius tamen confirmationem placet aliam D. Thomae auctoritatem afferre ex eadem quest. art. 2. *Sic ergo reo qui accusatur, licet se defendere, veritatem occultando, quam confiteri non tenetur, per aliquos convenientes modos, puta quod non respondet ad quod respondere non tenetur. Hoc autem non est calumniose se defendere, sed magis prudenter evadere. Non autem licet ei vel falsitatem dicere, vel veritatem tacere, quam confiteri tenetur: neque etiam aliquem dolere, vel fraudem adhibere: quia fraus, & dolus vim mendacii habent. Et hoc est calumniose se defendere.*

VIII. Quid ad hæc recentiores Casuiste? Quænam est illa falsitas quæ reo prater iuris ordinem interrogato non liceat? Non sane alia, nisi ea qua reus occultare possit crimen suum. Qui dolus, quæ fraudes, vim mendacii habentes, veritate illi turpi Non profecto alia, nisi restrictio mensurae quæ ex definitione Ecclesiæ mendacia sunt. An hic locum habere potest vanissimum illud commentum, scilicet eiusmodi restrictiones sub his circumstantiis iniuste interrogacionis non esse internas, sed externas? Hoc certe & ex his quæ dicta sunt, & ex hac D. Th. auctoritate convulsa remanet, taliterque contritum, ut superfluum sit quidquam addere. Quoniam aut nullum mendacium, nullaque pure mentales restrictiones prohibentur reis non iuridice interrogatis, aut falsa est recentiorum Casuistarum opinio. Primum est contra doctrinam omnium Patrum, & Theologorum, ac ipsorum recentiorum, fatentium nunquam licere sive mendacium, sive restrictiones pure mentales. Ergo verum secundum, nempe falsam esse istorum opinionem, quæ statuant, reum illegitime interrogatum negare posse se commississe quod reipia perpetravit.

IX. Cum ergo certum firmissimum sit non posse reum negare crimen occultum, quando prater iuris ordinem interrogatur; & cum e contrario certum quoque sit cum non teneatur ad manifestandum præfatum delictum, & veritatem revelandum: quid, queso, ei adendum, quomodo se gerere debet? Jam ex D. Augustino, & D. Thoma, quomodo se gerere debeat eiusmodi reus, pater. Primum potest eludere iudicium ratiocinandi. Si hoc non valet, appellare debet ad alium iudicem. Si hoc fieri nequeat, potest uti locutione amphibologica, quæ duplicem sensum verum vi verborum continet; si tamen talis locutio occurrat, & interrogatio explicita responsionem amphibologicam: non enim omnes, ut iam diximus, interrogaciones responsa admittunt amphibologica. Si nulla ex assignatis viis satis sit ad evadendum iniustum iudicium, poterunt rei eiusmodi se antiquorum regere clypeo, quem describit Sotus de *inst. Lib. V. quest. vi. art. 2. concl. 7. Possunt, ac debent se contra ius requisiti, quacumque arti amphibologica, quam usitatus sermo contra mendacium ferre posse. Nam, si talia verba mendacium parent, quod nullatenus licet. Equidem antiquus Doctorum clypeus ille erat, ut interrogatus diceret: Nego proposita ut proposita. Et verba inter sanctos iudices illa esset legitima responsio. Plura alia de reo, & de teste in *tract. de inst. & iur. iuris distri sumus*. Hæc proinde non sufficiunt contra restrictiones mentales.*

CAPUT IV.

Plura quæstia de variis iuramentorum generibus resolvuntur.

Quoniam sulo calamo impugnavimus doctrinam restrictionum mentalium, & æquivocationum quæ a restrictione pure mentali non differunt: superest ut post explicatos duos casus Confessarii, & rei in iudicio, qui non levem præferant subtilitatem, ceteros casus omnes quos ipsi resolvete solent conformiter ad suam doctrinam, nos revocemus ad ea quæ tradidimus principia. Hac enim ratione inutilis non erit, nec nimis proluxa disputatio nostra.

II. Quest. I. *An adultera possit cum iuramento negare se commississe adulterium quod reipia commisit, cum a marito interrogatur?* Resp. Recentiores affirmative communitur

re-

respondet. Sanchez *Lib. III. cap. vi. in. 41.* ubi hæc habet: *At tenendo nostram sententiam, numero decimo quinto relatam, veridici, usque ad licere*. Porro Sanchez *num. 15.* docet sententiam de restrictione pure mentali damnatam ab Ecclesia, ut evidentissime probatum est. Ergo omnes recentiores, docentes cum P. Sanchez præfatam opinionem, docent opinionem damnatam. Porro hæc sententiam docent Leander *tract. i. disp. xiv. quest. xxv.* Antonius a Spiritu sancto *tract. v. disp. i. sec. 9. m. 56.* Salmanticus *tract. xiv. disp. i. punct. 7. n. 5. ver. Decimo tertio mulier, Bonacina disp. xv. quest. i. punct. 12. numer. 5. ver. Sexto adulterium, Azorius Lib. XI. capit. xv. quest. v. regula 3. P. Gardenas in *Cristi disp. xix. capit. vi. num. 69.* dicit, mulierem negare posse adulterium, intelligendo idolatriam. P. Sporet *tract. 111. in 2. præc. Decal. cap. i. sec. 3. num. 110.* P. Felix Poletta *Tom. 1. part. 2. num. 1648.* in eadem præp. opinionem, & plures alii recentiores.*

III. Relatam opinionem in propositione damnata contineri, mihi evidens est. Quoniam mulier adultera sic a marito interrogata mentiri non potest licite, ut omnes fatentur. Sed mentiri alio modo non potest, nisi dicendo, *Non commisi adulterium*, quod perpetravit: nec alio modo pure mentali restrictione potest crimen occultare. Vide quæ dicta sunt *cap. præc. Quomodo ergo se gerere debet adultera, gladio districto a marito petita, ut adulterium confiteatur? Potest, inquit Soto de *reg. sec. memb. 111. quest. 111. concl. 7.* iurare se non fregisse matrimonium. Potest etiam dicere: Quomodo fidem dabis dictis eius quam non credis servare fidem tui? Sed plures sunt, addit Soto paulo post, hominum nequitia, quam ut omnibus possit obviam iri. *Ob idque in tali casu mori o-mnis est, quemadmodum si tyrannus mihi comminaretur mortem, nisi peterem, aut levissime meum, mortem prius debere oppo-tere quam meum*. Hanc nostram sententiam docet D. Augustinus apertissime *Lib. cont. mend. cap. xxi.* Salmanticenses *tract. xxii. cap. 11. punct. 8. num. 144.* & omnes Theologi qui vere improbant restrictiones purementales, ut aiunt vel ipsimet Salmanticenses. Quare hæc nostra sententia certa est, contra-ria falsa. Sed benignissimos Casuistas terret sanguinis estus, vite iactura. Duo illi assequi vellent. Primum vitam in tuto collocare; deinde a mendacii malitia purgare mendacium.*

IV. Quest. II. *An interrogatus, num veniat e tali civitate, qua falso existimatur pestifera infecta, possit iurare se non venire ex eadem, subintelligendo, ex eadem ut infecta peste?* Resp. Communitur respondent affirmative recentiores. Leander *tract. i. disp. xiv. quest. xliii.* ubi citat Sylvestrum, Navarrum, Toletum, Azorium, Sayram, Læsum, Sanchez, Bonaciam, Fillucium, Palatum, Candidum, Trullencham, Villalobos. Eam quoque docent Salmanticenses *loc. cit. numer. 141.* Sporet *loc. cit. numer. 122.* Immo addit Sporet cum Toletis, & aliis, talem iurari posse se non transisse, quamvis locus reipia peste esset infectus; si tamen ita celeriter transiisset, ut nihil visse le contraxisse crederet. Quid laxius dici possit, non video. Nos ergo respondentem negative: quia talis responsio est purum putumque mendacium. Adde, non apparere gravissimum causam confirmandi iuramentum talem responsionem, etiamli locutione amphibologica consistat. Nec enim causa quæ sufficit ad amphibologiam, sufficit ut licite iuramentum addatur: quoniam locutio amphibologica confirmari iure iurandi nonquit.

V. Quest. III. *An Clericus deserens mercem gabella subiectam, interrogatus possit iurare, se eam non ferre?* Resp. Responsio communis recentiorum est affirmativa. Sporet *loc. cit. num. 121.* Leander *loc. cit. quest. xv.* & Trullencham, Sanchez, Suarez, Fillucium, & penes eum Sanchez, Sylveiter, Diana. Laudat quoque D. Antonium, qui de iuramento nec verbum habet. Negativa sententia vera est, tum ob rationes iam datas, tum ob scandalum quod iuste natura parit talis responsio. Laici enim existimant, le posse interrogare Clericos: & quamvis dignitas clericalis sit externa, & possit iurati licentiam ad determinandum responsionem in vero sensu; nihilominus non videtur a mendacio vero additum omnino illicitum esse.

VI. Quest. IV. *An qui probabilem causam habet occultandi creditoribus aliqua bona, possit uti restrictione mentali, & iurare se non occultasse?* Resp. Affirmative respondent Leander *loc. cit. quest. xvi.* & apud ipsum Sanchez, Bonacina, Candidus, Banez, Palatus, & alii, quos in re aperte falsa legere non lubet. Eam quoque defendit Antonius a Spiritu sancto *tract. v. disp. i. sec. 9. numer. 79.* Hæc sententia duplici ex capite falsa est. Primo quia occultatio, seu compensatio privata tum solum licita secundum

plu-

plures potest esse, quando quis certus omnino est abique controversia rem illam sibi deberi (non sufficit ius solammodo probabile) nec via adest illam recuperandi. Secundo fallia est, quia mendacium, & perjurium certissime continet. Ideo responso nostra vera est negativa.

VII. Quæst. V. *An debitor pauper, qui accipit pecunias, & ob paupertatem minus eas solvere nequit, pressus a creditore ut solvat, possit iudici interroganti iurare se pecunias illas non accepisse quas revera accepit?* Resp. Adfirmative respondere Leander *loc. cit. q. xvii. Sanchez n. 32. Trullenchus n. 10. Diana resol. 30. & alii.* Huius opinionis falsitatem nemo non videt. Reicitur ergo hæc opinio, tamquam omnino improbabili, & fallia.

VIII. Quæst. VI. *An qui nummos mutuo acceptos solvit, possit in iudicio negare se illos accepisse?* Resp. Adfirmat Leander *loc. cit. quæst. xiii. & cum ipso Azorius, Suarez, Covarravias, Diana, Trullench, Fillicius, Bonacina, ab eodem Leandro citati, & post hoc Antonius a Spiritu sancto tract. v. disp. 1. sec. 9. num. 54. quin apud ipsum Mazzuchellus addit, posse debitorem hunc falsificare scripturas privatas, ut probare possit suam solutionem factam. Hæc opinio fallia est, & scandali plena. Nec rationibus confutari indiget, cum seipia corruat.*

IX. Quæst. VII. *An negare quis possit licite iudici interroganti fructum esse suum, quando non totus, sed pars tantum sit, si vel accepisse centum mutuo, si ex illis solvere quinquaginta?* Resp. Adfirmat Leander *loc. citat. q. xx. & apud ipsum Sanchez, Palas, Bonacina, & alii.* Contraria vera est. Qui negat fundum esse suum, totum fundum negat; atque adeo responso fallia, & iuramentum appositum perjurium est. Pariter qui totum fundum negat, excludit etiam quinquaginta nummos quos debet. Et quidem aliquam equivocationem excipere potest illa interrogatio, si fiat per verbum *debeo*: v. g. si dicat index, *Debes ne centum nummos Petro?* tu vero respondes, *Centum non debeo*: verum dicit, cum non debeas nisi quinquaginta. At, si interrogatio fiat hoc modo, *Accepisti ne centum a Petro?* Respondere minime potes te non accepisse centum, cum reipia acceperis; licet solveris quinquaginta: quia negas factum verissimum. Nec solutio facta quinquaginta numerorum efficit quin acceperis centum. Responso ergo nostra est, te minime negare posse illam acceptionem, fundique possessionem.

X. Quæst. VIII. *An creditor, qui iurante instrumenti publici exigat debitum, cuius pars soluta est, possit iurare integram summam sibi deberi, quando alio titulo tantumdem reipia sibi debeatur, illudque alia via recuperare nequeat?* Resp. Adfirmative responderet Salmanticenses tract. xvii. cap. 11. punct. 8. n. 142. Antoninus a Spiritu sancto *loc. cit. n. 53. Leander loc. cit. quæst. xxi. Sanchez Lib. III. cap. vi. numer. 36. Palas loc. cit. Bonacina disp. iv. punct. 12. numer. 4. Trullenchus Lib. II. cap. 1. dub. 15. numer. 10. Diana, & alii.* Nos cum distinctione respondemus. Si creditor in iudicium producat instrumentum prefatum, & vi talis instrumenti evincat sibi summam illam deberi integram, quis tamen mendacia pars soluta sibi est, mentitur, & peccat, si iurat integram illam summam sibi deberi: quia tota est de summa contenta in instrumento; de alia summa sibi debita vi alterius tituli, nulla est controversia; cum, ut fatetur adversarii, nulla ratione creditor ille evincere possit illam summam sibi deberi. Omnes itaque circumstantiæ determinant iuramentum, & responsum ad affirmandum sibi deberi integram summam, quæ est in instrumento in iudicium producta. Ergo restrictio est pure mentalis. Ergo creditor perjurium, & mendacium committit, quoties affirmat, & iurat, vi illius instrumenti integram illam summam sibi deberi; cum pars, vel tota soluta sit: licet alio titulo sibi tantumdem debeatur. Et hoc in sensu hanc opinionem adversarii defendunt. Si enim creditor iurare possit summam quæ indicatur in instrumento, sibi deberi; & alique circumstantiæ forent quæ rationabiliter indicarent, locutionem creditoris cadere supra aliam summam diverso titulo debitam: forte tunc adesset aliquid fundamentum pro licita ambiguitate. Sed, ut dictum est, cum omnes circumstantiæ determinant locutionem tum iudicis interrogantis, tum creditoris iurantis ad affirmandum summam quam solvere vi illius instrumenti debitor tenetur; planum est adversariiorem sententiam esse falsam, quoniam innititur restrictioni pure mentali. Et reipia Salmanticenses, alique ultimi Scriptores eam exciperunt a Lessio, Sanchez, Palas, Leandro, aliique Authoribus restrictionum pure mentalium defensoribus. Mentitur ergo, & peccat creditor ille, si iurat totam illam sibi deberi summam.

XI. Quæst. IX. *An possit petenti pecuniam mutuo, vel librum commodato, negare cum iuramento te pecuniam, vel librum habere, etiam*

etiam quando mutuum est aliquo modo debitum, subintelligendo, ut tibi mutuo, aut commodato dem? Resp. Adfirmat Sanchez *Lib. III. cap. vi. nu. 47. Navarrus in Sioma. cap. xii. Leander loc. cit. q. xxii. & apud ipsam Rodriguez, Diana, Sayrus, Salon, Millhardus, Bonacina, Palas, Candidus, Trullenchus, & alii, five mutuum debitum, five non debitum sit.* Hæc opinio innititur unico fundamento restrictionis pure mentalis, quam Ecclesia damnavit: & ideo damnata dicenda quoque est prefata sententia, ut vel ipsi adfirmat Salmanticenses *loc. cit. numer. 145. Sponer loc. cit. numer. 125.* five ergo mutuum debetur aliquo modo, five nullo modo sit: nequis abique mendacio, & perjurio iurare te non habere, cum habeas. Restrictio enim illa, ad tibi dandum, est pure mentalis.

XII. Quæst. X. *An scholasticus, five candidatus interrogatus a iudice, non locutus fuerit cum oppositoribus ad cathedram, vel illorum domus ingressus, posse negare, si verba, vel ingressus non fuerint ad subornandum?* Resp. Ad absolute responderet Auctores restrictionis mentalis, posse scholasticum negare. At distinguendum est. Si ex circumstantiis manifeste constat iudicem interrogare de locutione subornante; potest scholasticus respondere ad iudicem mentem, se locutum non fuisse de rebus ad cathedram pertinentibus. Si vero iudex absolute interroget de locutione ut sic, quemadmodum contingere solet; tunc scholasticus negare licite nequit, quotiescumque fuerit locutus. In aliquibus siquidem regionibus absolute prohibetur colloquium, & ingressus in domum illorum qui opponere debent, ut periculum fraudum auferatur. Ideo absolute quoque interrogare solet, num contra legem, vetantem quodcumque colloquium, locuti fuerint. Propterea responso negativa mendax est, si locutio habita fuerit. Debet ergo scholasticus fateri veritatem, ut evitet mendacium, & perjurium: quicquid præter citatos dicant Salmanticenses *loc. cit. num. 143.*

XIII. Quæst. XI. *An adultera sacramentaliter confessa adulterium, possit negare, & iurare se non commississe?* Resp. Adfirmant plures Auctores. Sed, mea quidem sententia, errant: quoniam neque negare potest se crimen illud commississe, quia revera illud commisit, neque iurare se crimine illo carere, licet confessa illud sit, eo quod non constet certo per confessionem factam remissum sibi fuisse.

XIV. Quæst. XII. *An coactus ad aliquam actionem, puta ad ducendam sponsam, quanducere non tenetur, iurare licite possit se illam diciturum, subintelligendo intra se, siad illam tenetur?* Resp. Adfirmant Auctores restrictionis mentalis. Sanchez *Lib. III. cap. vi. num. 40. & 31. Palas tract. xiv. disp. 1. punct. 7. n. 13. Leander tract. 1. de iuram. disp. xiv. quæst. xxvi. & alii.* Verum opinio isthæc tenet est doctrina restrictionis pure mentalis: ideo fallia, & nullo modo probabilis. Idem sibi iudicium de aliis actionibus licitis quas sub iuramento promissifalsam quoque est quod per iniuriam coactus iurare, daturum pecuniam, subintelligendo, si debeas: est enim restrictio pure mentalis.

XV. Quæst. XIII. *An mercator, qui insum ab emptoribus pretium exigere nequeunt, iurare licite possint, tanti aut tanti sibi mercem stare, licet revera tanti sibi non stet, subintelligendo computatis omnibus expensis; vel tanti sibi stare, subintelligendo cum alia merce quam habent domi, vel alibi emerunt?* Resp. Adfirmative responderet Lessius *Lib. II. cap. xii. dub. 9. num. 26. Rebullus Lib. IX. quæst. v. num. 8. Bonacina disp. iv. de iuram. q. 1. punct. 12. n. 8. & disp. xii. de contract. q. 11. punct. 4. Castropalaus disp. 1. punct. 7. n. 7. Leander tract. 1. disp. xvi. q. xxvii. qui citat Candidum, Trullench, & Villalobum.* Animadvertas velim, prohibitionem restrictio hæc mentalis verborum prolatione distans. Iurare ergo secundum istorundam doctrinam vales, tanti tibi stare hunc pannum, subintelligendo equum, quem simul cum panno emisti? Quid ad sinceritatem evangelicam destruendam validius? Nam, ne mercatoris soli privilegio iurandi cum mentali restrictione potiantur, subdunt omnes citati Auctores, emptores quoque iurare licite possunt similem mercem minoris emisse, subintelligendo alio tempore. Puta, hoc anno triticum, vel vinum valet viginti, anno elapso stabat quinquedem. Dum hoc anno emis, tunc venditorum ungenas, absolute iurare potes te emisse quinquedem; tamen si venditor intelligat hoc anno, tu vero subintelligas mentaliter anno elapso. Et, ut nihil istius doctrinæ te fugiat, illud iterum considera, Theologos laudatos docere, te posse iurare cum tali restrictione, ut emptorem paratum vendere iusto pretio, sed supremo, inducas ad tibi vendendum pretio infimo. Hæc opinio aperte fallia est, & in propositionibus de

mentis restrictione ab Ecclesia proscriptis contenta. Est enim restrictio hæc pure mentalis, & consequenter assertio mendax. Iuramentum additum perjurium est, non ad vitium, aut patrimonium servandum prolatum, sed ut res minori pretio ematur. Miraberis, post damnatas propositiones ab Ecclesia de mentis restrictionibus similia doceri. Et unde, inquis, tanta in scribendo laxitas? Ex eo sane potissimum ortum docuit quod commentatores propositionum damnatarum, ut P. Viva, P. De la Fuente, P. Calmed, P. La Croix, & alii doceant, præfatas propositiones non esse proscriptas ut sunt in Sanchez, Lessio, alique plurimum Auctoribus, sed tantum ut *taçent*. Hinc est quod eiusmodi recentiores; legentes in Sanchez, Lessio, Rebello, Bonacina, Moya, Excobario, Tamburino, & similibus recentissimas questiones, eas transcribunt, tanquam graviorum Doctorum innocuam doctrinam. Ad summum, quando denique recidunt citati Auctores, continentis aliquam ex damnatis propositionibus, propositio damnata signatur aliqua nota in margine, & italico caractere imprimuntur. Innumera postea questiones que ex doctrina in propositione proscripta contentæ proficiunt, ac necessario dimanant, ambabus ulnis suscipiuntur. Si quam verissimam hæc sint, dignoscere aures, illud observa, quod cum recentiores non pauci doceant propositiones auctoris huiusmodi relaxas, eas se exscriptisse fatentur ex Bonacina, Sanchezio, Lessio, Tamburino, Excobario, Moya, illustrius etatis alii Theologis; qui, licet in aliis magni sint faciendi, in morum tamen regulis tradendis frequenter errantur. Hoc dictum est alias; dicendum tamen est sæpius.

XVI. Quest. XIV. An, quando opinio probabilis est, quod taxa alicuius rei sit iniusta, & propterea venditor falsis ponderibus, vel alio modo iniustitiam compensat, possit, si a iudice interrogatus, id totum negare, subintelligendo se iniustam rem non fuisse? Resp. Questionem hæc omnes communiter recentiores versant; & quamvis simillima opinio, & eadem sit ac præcedens; nihilominus eam proponere lubuit, ne Casuistarum controversias diffimulare videar. Inter recentiores fuso calamo eam pertractat P. Moya tract. 11. de Relig. disp. 1. quest. vi. cuius occasione multa excutit que non sunt huius loci; & idcirco missa facio. Ad questionem autem propositam respondet §. 2. ex suo P. Sanchez in Sum. Lib. 1. cap. vi. num. 29. his verbis. Quando taxa alicuius rei est ini-

usta (probabiliter) si pluvius vendens, aut defraudans in pondere, aut mensura, ita ut sibi satisfaciatur pro pretii iniustitia, & reddat correspondentes merces pro pretio dato, & reddat hic rogatus a iudice, an pluvius vendidit, vel deseruit in pondere, & mensura, id negare, asserereque pretio taxato vendidisse; & integre pondus, & mensuram tradidisse, intelligendo hæc, ut pluvius vendens, aut defraudans in pondere, & mensura non deliquit. Et quam verum sit quod sepe dicit, eiusmodi Casuistas etiamnum docere doctrinam damnatam ab Ecclesia, ut ego quidem arbitror, salvo meliore iudicio. Neque hæc dico, ut egregios Theologos offendam, sed ut lectores periculo subducam. Quod Sanchez docerit propositiones damnatas ab Ecclesia in materia restrictionum mentalium, elluce meridiana clarius, ut supra fuit ostensum. Sanchez illa universali doctrina plures casus resolvit: & recentiores, ut restrictiones illas mentales defendant, Sanchezii auctoritatem obtrudunt.

Et ipse Sanchezium colo, ceu egregium Theologum, & sacrorum canonum scientia ornatum; sed in hæc materia illius doctrina proscripta est, ideo nullius hic auctoritatis. Excusandus autem celestis Theologus cum pluribus aliis qui ante proscriptionem Ecclesie scripserunt; sed excusandi minime sunt recentiores non pauci, qui post pontificia oracula audent restrictiones mentales sub variis thesibus propugnare. Moya pro hæc sua opinione laudat Dicalitum, Dianam, Leandrum, Angelum, Sylvestrum, Navarram, Azorium, Valentiam, Medinam, Soncinam, Sorum, Salonem, Rodriguez, Filiucium, Conradum, Laymanum, Reginaldum, Lessium, Bonacina, Zanardum, alioque non paucos: quorum plurimi scribere ante declarationem Ecclesie, alii docent opportum, & alii, qui reipia docent opinionem Moyæ, sunt meri exscriptores, quos inter non infimum locum tenet Zanardus, quem P. Moya magistrum sapientem appellat, ut probabiliter pondus adiciat. Sed, his missis, respondeatur, reum esse perjurium mercatorum qui, adulterata mensura, aut pondere, iudici legitime interrogati negare le pondus, aut mensuram adulterasse. Nam, ut alias diximus, si eiusmodi mercator vellet absolute mentiri in iudicio, posset ne alia via mentiri, nisi negando le adulterasse mensuram quam revera adulteravit? Quam sit falsa opinio Moyæ, & aliorum, ex his que dicta sunt, patet. Omitto alia que loco citato docet Moya, nempe licitum esse ob solam probabiliter

no

non servare taxam præfixitam a Principe. Qua opinione admittitur, nil amplius stabile, & firmum in civili societate. Nulla fere est mensura, nulla pretii taxa, que pluribus ob peccaliare rationes iniusta probabiliter non videtur. His igitur iuxta principia probabiliter licitum erit eam taxam alterare. Quare hæc opinio regimini Reipublice infesta omnino est, & exitialis. Hinc collige quam sit ipsi Principatui perniciosa iusto laxior Casuistarum nonnullorum doctrina.

XVII. Quest. XV. An licitum sit ut iuramentum amphibologicum, quoties sese offert honesta causa tegendi veritatem? Resp. Adfirmative respondent Auctores restrictionum mentalium. Catropalaus tract. xiv. disp. 1. punct. 7. num. 16. ubi alios Auctores laudat. Hæc opinio continetur in propositione damnata. Quoniam iuramentum amphibologicum, de quo loquuntur, est illius amphibologicum, que mere interna est, ut excruciatas questionibus patet.

XVIII. Quest. XVI. An dum interrogatus, ut omni agnitione submotâ, & absque ulla amphibologia sincere veritatem manifestes, possit cum mentalis restrictione iurare? Resp. Adfirmative respondent Catropalaus tract. xiv. disp. 1. punct. 7. num. 16. Leander tract. 1. disp. xiv. quest. xxvii. & penes ipsos Bonacina, Suarez, Diana, Trullenchus: quia, inquit Catropalaus, nulla propositio ita ample sumi potest, quin aliquam restrictionem habere possit in mente. Hæc doctrina est ne ab invidis delatoribus ad Sedem apostolicam traducta? Patet ne locus interpretationis de restrictione interna, & externa? Nonne conceptis verbis quacumque excogitabitur mentis restrictionem ut licitam defendunt Auctores isti; cum propugnent, et in ipsa responsione in qua extrinsece testaris, & iuras te loqui, & iurare alicuius illam mentis restrictionem. In quo ethnico scriptore tam corrupta doctrina? Esemplum quod producit Catropalaus de Confessario, alibi explodum fuit ut ineptum: quoniam Confessarius Dei, & hominis personam gerit. An licitum erit homini, ut in minori pretio emat mercem, eundem loquendi modum, & phrasim usurpare quam adhibet Confessarius, ut sacramentale sigillum custodiat? Sed de hoc fatus alias.

XIX. Quest. XVII. An idiote, homineque litteris, ex hac nova Theologia desitit, sed avita christiana sinceritate imbuti, qui has amphibolas formulæ nesciant, possint iurare? Conc. Theol. Tom. IV.

Et veritatem occultare eo in sensu quem viri docti verum reputant? Resp. Auctores restrictionum mentalium sustinent, posse viros rudes negare, vel adfirmare in sensu quem Theologi verum reputant. Quocirca sufficit ad excusandum perjurium iurare eo sensu quem vir doctus verum reperit: inquit Leander tract. 1. disp. xiv. quest. xxviii. Similem doctrinam tradunt Catropalaus, Viva, & alii Auctores de vitis agentibus, ubi docent, minime necesse esse ut rudes sciant varios contractus, seu verus dicunt, varios pretextus, quibus ultra regi solet; sed satis esse utendant ex mutata pecunia velle iurare sciendum aliquem modum quem viri docti excogitant. An non mirifica est doctrina isthæc? Quoniam enim possint homines rudes in pluribus controversiis amplecti consilium Theologorum, & iuras perpetrare iuxta aliquem ex modis illis quos recentiores Theologi & a perituri, & ab ultra malicia lectionis, & contractus præfatos exulant?

CAPUT V.

Reus iniudice interrogatus, cuius hæc iudiciali interrogatio certo constat, tenetur ne fateri crimen, tamen si talem confessionem eiusdem mors consequatur?

L. VIX fuit aliquis ante Probabilissimi inventum qui adfirmantem sententiam in dubium vocaverit; sed unanimes fere consensu antiquiores Theologi eam propugnant. At recentiorum Casuistarum plures oppositam defendant opinionem, aliquibus tamen conditionibus adiectis. Inquirent ergo, reum obtrinti ad criminis confessionem, primo, si grave damnus ex tali confessione non imminat; licendo, si crimen ita probatum sit, ut nulla ipse superit evadendi mortem. Ceterum, si solum præcedat semiplena probatio, que, licet iatis sit ut iudex iudice interroget, non tamen sufficit ad revincendum, damnandumque reum; tunc voluit non teneri reum iudice rogatum ad delicti manifestationem. Alii docent, non obtrinti reum ad confitendam veritatem, si agatur de crimine per viam inquisitionis, vel accusationis, vel exceptionis. Alii tulerunt, reum teneri ad delicti confessionem, si iudex ex proprio procedat officio, & delictum notorium sit, ac famosum; ius, si iudex ad partis instantiam procedat. Verum, his omnibus dicendi modis relicto, ad pro-

B

ban-

bandam accedimus assertionem nostram, videtur te teneri ad manifestandam veritatem, quoties iuridice interrogatur; etiamsi veritate manifestata, capite plectendus sit.

II. Hanc nostram sententiam non modo antiqui Theologi fere omnes, sed etiam graves ex recentioribus tum Theologis, tum Canonistis propugnant. D. Thomas 2. 2. q. lxxix. art. 1. D. Antoninus III. Par. tit. ix. cap. vii. §. 5. Paludanus in IV. dist. xix. quest. iv. Caietanus in 2. 2. q. lxxix. art. 1. Tabiena verb. Accusatus n. 11. Sylvester verb. Accusat. quest. xiii. Armilla verb. Accus. n. 2. Sotus de lect. memb. xi. quest. vii. concl. 1. & Lib. VIII. de iust. quest. 1. art. 7. ad 4. Toletus Lib. 7. Summ. cap. lviii. n. 3. Navarrus in Manual. cap. xviii. num. 57. Gabriel, in IV. dist. xv. quest. vi. art. 2. concl. 6. Gomez Tom. III. var. cap. xxi. Gregorius Lopez Lib. IV. vers. Iuram. tit. xxix. par. vii. Archidiaconus §. Item. 22. quest. 11. Perez Lib. VIII. ordinam. tit. iv. Covaruvias Lib. I. pract. quest. xviii. Philicarius de offic. Sacerd. Tom. I. part. 11. Lib. IV. cap. xxv. Gutierrez Canonice. Op. Lib. I. cap. xv. num. 15. Ledelma Tom. I. Sum. tract. viii. cap. xiv. Grassi in I. par. dec. cap. vii. num. 16. Salo 2. 2. quest. lxxix. art. 3. Sayrus Clavis Reg. Lib. XII. cap. xvi. Bannez 2. 2. q. lxxix. art. 1. Serra 2. 2. q. lxxix. art. 1. Azorius Lib. XIII. cap. xxv. Sanchez Lib. VI. cap. 111. dub. 29. Lessius cap. xxxi. num. 12. Aragon 2. 2. quest. lxxix. art. 1. Sylvius in 2. 2. q. lxxix. art. 1. Candidus dist. xxiii. art. 3. dub. 5. & §. 51. Wiganat tract. ix. exam. 5. nu. 49. quest. 111. Salamancaenses tract. xix. append. cap. 111. punct. 1. & discipuli D. Thomae omnes, immo & extranei magis communiter.

III. Non alias in medium asseram rationes, quibus expositam sententiam evincam, prater eas quas D. Thomas prodit loco laudato. Porro prima illius ratio est ex Scriptura deprompta. Siquidem illud quod Dei glorie repugnans, peccatum grave est. Occulatio autem veritatis iudici legitime interroganti, divine glorie gravem infert iniuriam, quemadmodum et contrario veritatis consilio in maiorem Dei gloriam credit. Id clare patet ex Iosue cap. vii. vers. 19. Et ait Iosue ad Acham: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, argue iudica mihi quid feceris, ne abscondas. Acham confessus est furtum, quod morte punitum fuit. Vere ego peccavi Domino Deo Israel, & sic & sic feci: ibi v. 20. Confessione audita Iosue mortis sententiam in reum dixit, ibi vers.

25. ubi dixit Iosue: Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac, Lapidavitque eum omnis Israel. Habes hic iudicem interrogantem legitime reum de delicto capitali; habes quoque reum morte afficiendum suum contententem crimen. Quod factis esse debet, si res candidè, & non sophistice ageretur. Quamquam vero omne peccatum cum divina gloria pugnet, negatio tamen veritatis in iudicio singularem eidem irrogat iniuriam. Deus enim veritas est, & in veritatis enuntiatione potissimum splendet, sicut in veritatis negatione plurimum offenditur.

IV. Secunda, & potissima D. Thomae ratio ex Scriptura similiter deprompta est, nempe ex D. Paulo episc. ad Roman. cap. xiii. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo: quae autem sunt, a Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistit, ipsi sibi damnationem acquirit. Nam Princeps non sunt timoribus operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram et qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter CONSCIENTIAM. His ultimis verbis potissimum, & fere unicum adverteriariorum fundamentum subvertitur, Vult enim Apollolus nos obedire potestatibus, non solum propter poenam, sed etiam propter conscientiam: quod & repetit ad Ephel. vi. Non enim ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ex animo cum bona voluntate. Et D. Petrus Episc. I. cap. 11. vers. 13. Subditi igitur estote omni humane creature propter Deum, sive Regi, quasi precellenti, sive ducibus, inquam ad eos missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.

V. Ex his divinis oraculis hanc concinnat Anglicus argumentationem. Qui contra iustitiam debitam agit, mortaliter delinquit. Porro adversus iustitiam debitam omnino operatur qui suo superiori legitime precipienti obedire recusat. Hec enim inobedientia, iniustitia quaedam est, tum quod potestati resistit, tum quod lesum suo crimine iustitiam relaxare refugit. Immo eam inique denuo violat, delictum suum tegendo, & occultando. Peccatum autem contra iustitiam genere suo mortale est.

VI. Hec argumentatio clarius ex ipso

An-

Angelo confirmatur. Princeps, seu iudex, qui Principem suum refert, potestatem habet precipiendi, & exigendi confessionem a reo. Ergo reus obstringitur superiori legitime precipienti obedire. Ambe propositiones sunt ipsius D. Pauli, ut cuique laudatum textum legenti constare potest. Quid enim valeret principatus, nisi ea potestate pollet quae ad bonum communi & Republicae conferunt? Punitio vero delictorum necessaria est ad tranquillitatem, ordinem, & felicitatem communitatis. Quod vero precipiendi potestas prodesset, quod subditi a parendi debito liberati essent? Igitur, etiam iuramento sublato, reus subditi mortaliter peccat, quando iudici legitime interroganti fateri veritatem omittit. Vi siquidem legis naturalis, & divinae subditi obedire tenentur superioribus suis. Si postea interveniat iuramentum (quod imponi alicui, uti Venetis, non solet) perter peccatum inobedientiae, & iniustitiae, committitur delictum gravissimum potestatis. Hanc angelici doctrinam adoptavit Catechismus Tridentinus Part. III. de 8. precep. num. 15. De reus autem & sentibus vult eos Deus veritate confiteri, cum ex iudici formula interrogatur. Est enim confessio mortium, ac predicatio quaedam illa confessio laudis, & gloria Dei, est ipsius Iosue sententia, qui Acham ad veri confessionem adhortatus, inquit: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, argue iudica mihi, quid feceris, ne abscondas. Quid ad huc reponde valeant Probabilitate, penitus non teneo. Verum hae nostra sententia evidenter evadit, cum adverteriariorum obiectiones resolvitur.

VII. Contrariam itaque sententiam propugnant non pauci ex recentioribus. Lugo Tom. II. de iust. & iur. disp. iv. sec. 1. n. 15. probabilem vocat hanc opinionem, Cardenas dissent. xix. cap. vii. hanc opinionem defendit, & pro eadem addit Sylvestrum, & Armillam. Hi duo Auctores verb. Accus. locis supra citat. nu. 2. conceptis verbis docent, peccare mortaliter reum non consententem veritatem iudici legitime interroganti, quamquam plectendus sit ob crimen confessum poena mortis. Laudat item Cardenas pro hac eadem sua opinione Lessium, qui loco a me supra citato expresse meam defendit sententiam, licet contrariam non imputet problemem appellat num. 16. Hinc collige quantum fit illorum Auctorum citationibus fidendum. Pro hac opinione laudantur plures alii, Filliucius, Villalobos, Fagundes,

Portel, Alcocer, Sancius, Peyerinus, Diana, P. Laurentius Lib. III. tit. xviii. q. cxv. numer. 2. defendit, hanc sententiam esse valde probabilem. Salamancaenses quoque loco citato iniquant, Auctorem agmen probabilem reddere hanc opinionem. Fortè, si Salamancaenses peraurissent istud Doctorum agmen, ut illorum utar verbis, nec adeo numerotum, nec tanta fortitudinis repperissent, ut ipsi fidem adhibentes, aliis reatoribus, existimarent. Certè Tartaricus, minime levioris doctrine sectator, in Iohel. contrar. t. de censur. theolog. dub. 25. improbabilem vocat hanc opinionem, additque pro se non habere nisi tres aut quatuor Summitas nullius auctoritatis. Ut ut res se habeat circa Auctorum numerum, eorumque auctoritatem; hanc ego opinionem omnino improbabilem reputo, eo quod aperte fit falsa, & falsis principis imitatur, ut statim palam fiet.

VIII. Obiiciunt ergo 1. Preceptum fatendi veritatem, quando crimen necdum probatum plene est, adestque ipse evadendi damnationem ad mortem, si negetur veritas perpetrati delicti, non est humanae imbecillitatis accommodatum, nec humano modo possibile; dum ex centum, immo ex mille, vix unus fit inveniendus qui in his circumstantiis crimen fit salutaris. Hoc est potissimum istius opinionis fundamentum, quod inconsummum appellat Cardenas. Precepta ergo cum periculo vite Christianos non obligant? Non tenentur ergo evangelicæ fidei veritatem fateri, mortem tyranno minante? Etne humane imbecillitati accommodatum martyrium quodlibet, quamvis atrocissimum, subeundum, cum preceptum confessionis fidei faciendae coram persecutore urgeat? Ex accommodatione ergo preceptorum ad humane imbecillitatem colligenda eorumdem obligatio erit? Precepta ergo quae humane respiciunt imbecillitati, Christianos non obligant? Ex hoc est argumentum illud inconsummum, quo reum a veritatis confessione liberant Theologi Probabilitate? Sed, ne illis imponere videamur, audiamus secundam obiectionem.

IX. Obiiciunt 2. Leges & precepta humana non obligant cum periculo vite, aut alterius damni supparis. Ergo preceptum iudicis non obligat reum cum periculo capitis, aut alio prope simili. Sub his terminis Cardenas, vir aliquo acris ingenii, proponit hoc argumentum, quod inconsummum appellat. Resp. Non fati mirari quod

B 2

vir

vir Theologus legem humanam appellet legem illam naturalem, & divinam qua subditi obstringuntur legis Regibus, Principibus, & superioribus omnibus legitime precipientibus obedire non tantum propter vindictam, seu penarum timorem, sed & propter conscientiam. Nonne Apollolus Paulus conceptis verbis hanc legem precipientem, ut subditi sublimioribus potestatis obediant, docet esse divinam? Nonne ait, reum qui resistit obedire Principi iubenti veritatis confessionem, Dei ordinationi resistere? *Quis resistit potestati, Dei ordinationi resistit*, inquit Apollolus. Et D. Thomas ibi in Commentariis lect. 1. *Si enim potestas Principum, in quantum talis est, a Deo est, & nihil est a Deo sine ordine, consequens est quod etiam ordo quo inferiores potestatis superioribus subdiciuntur, sit a Deo. Itaque qui contra hunc ordinem resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Verum, quia res est magni momenti, lubet rationem afferre qua D. Thomas evincit, iuris naturalis, & divini esse debitum illud quo subditi obstringuntur obedire superioribus. Siquidem præter manifestam Dei oracula, qua hoc peripicue iubent, ex ipsis naturalibus principis colligit Angelicus, ad ius divinum referendum esse subditorum iobedientiam erga suos superiores. Ait enim 2. 2. quæst. civ. art. 1. *Sicut actiones rerum naturalium procedunt ex potentia naturalibus, ita operationes humane procedunt ex humana voluntate. Oportuit autem in rebus naturalibus ut superiora moventur inferiora ad suas actiones per excellentiam naturalis virtutis colantur divinitus. Unde etiam oportet in rebus humanis, quod superiores moventur inferiores per suam voluntatem ex vi auctoritatis divinitus ordinatæ. Movere autem per rationem, & voluntatem est precipere. Et ideo, sicut ex ipso ordine naturalis divinitus instituitur, inferiora in rebus naturalibus necesse habent subici motioni superiorum; ita etiam in rebus humanis ex ordine iuris naturalis, & divini tenentur inferiores iura superioribus obedire.* Est itaque manifestum legem naturalem esse, & divinam eam qua subditi subdiciuntur sublimioribus potestatis.

X. Obiicitur in Commentariis Principis, seu iudicis oblige reum ad veritatis confessionem sub pena torturæ, aliorumque tormentorum, minime verò sub culpa peccati mortalis. Quare non est præsumendum iudicem velle obstringere reum sub culpa gravi ad veritatis manifestationem. Resp. Hæc doctrina directe adversatur doctrinæ D. Pauli, qui loco

citato ad Rom. xiii. apertissime docet, non solum timore penarum, sed & conscientie legis divinitus esse subditos iuris superioribus. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Hæc verba adeo clara sunt, ut nulla agant interpretatione. Lubet nihilominus Angelici Doctoris commentarium in hunc locum addere. *Non solum propter iram, id est vindictam vitandam, quod pertinet ad secundam rationem; sed etiam propter conscientiam bonam conservandam, quod pertinet ad primam rationem: quia qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Et paulo inferius ibi: *Ex quo patet quod ex necessitate iustitiae tenentur subditi sua iura Principibus exhibere.*

XI. Ego non cenferem ab errore immunem qui doceret, subditos absolute non teneri sub culpa gravi obedire iuris superioribus; & vicissim superiores delictis esse potestate obligandi subditos sub peccato gravi, quoties imminet periculum vitæ, vel alterius gravissimi damni, ut est pena tiremum, exilii, & carceris. Quid? Ergo dampnandi erunt tot Calvisti qui talem opinionem docent? Neque excales, animadverto, eorum neminem questionem hanc ad sacram Scripturam revocall. Revolve omnes Auctores, docentes reum iuridice interrogatum non teneri ad veritatis confessionem cur vitæ periculo; & nec unum invenies qui textus D. Pauli, D. Petri, aliorumque sacrorum Scripturam expendat. Hos textus nos supra retulimus, & alios hic ad maiorem veritatis confirmationem transcribimus. *Servus obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum: ad Coloss. iii. ver. 22. Similia habet ad Titum iii. Admone illos Principibus, & potestatis subditos esse, id est obedire, ad omne tempus bonam partem officio obedire, ad Hebr. xiii. ver. 17. Obedite prepositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddant, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis. D. Hieronymus in Commentariis Epistolæ ad Titum cap. iii. hæc scribit in illa verba, *Admone illos Principibus &c. Quod quidem præceptum & hic, & ibi (Ad Rom. xiii.) propterea puto editum, quia Iude Galilee per illud tempus adhuc dogma vivebat, & habebat plurimos sectatores, cuius & in Actis Apostolorum cap. v. fit mentio, Scriptura**

ra referente. Ante enim hos dies exiit Theodas, dicens, quemdam se esse magnum, qui appositus fuit viri quasi circiter quadringenti: & post hunc surrexit in diebus census Iudas Galileus: qui inter cetera hoc quoque, quasi probabile ex lege, pro lege ferebat, nullum debere Dominum vocari, nisi solum Deum, & eos qui iam facti sunt adoptionis filii, solvendo Deo decimas propter libertatem affectam, non debere Cæsari tributa solvere. Que sive non debere Cæsari crederet, ut etiam Hieronimus, & multam partem populi conturbaret, ita ut ad Dominum quoque Salvatorem hæc questio referretur, liceret ne dare Cæsari tributum, an non? Cui respondens Dominus ait: Reddere quoque sunt Cæsari, Cæsari, & que sunt Dei, Deo. Cui respondit Paulus Apostolus congruenter docet, credentes debere esse subiectos, ad obedientiam Principibus, & potestatis.... Sed, quia dixerat, Admone illos principibus, & potestatis subditos esse: poterat his qui tormenta formidant, occasio ad negandum dari, dum Iuxta Apostoli dictum se afferent principibus, & potestatis subiectos, & facere quod iubent; & subditis: Obedite ad omne opus bonum. Si bonum est, quod precipit Imperator, & præter, iubentis absque voluntate. Illius erroris mentionem facit D. Thomas in commentariis in epistolam ad Rom. xiii. *Quidam fideles in primitiva Ecclesia dicebant, terrenis potestatibus se subici non debere propter libertatem quam consecuti erant a Christo.... Sed libertas per Christum concessa, est libertas spiritus, qua liberamur a peccato, & a morte.... Interim autem, dum corruptibilem carnem gerimus, oportet nos dominis carnalibus subiacere. Antiquorum hæreticorum renovantur Lutherani, blasphemantes, legem nullam esse ad hominibus, sive ab Angelis alio iure imponi posse, nisi in quantum ipsi volunt: liberi enim sumus.*

XII. Quod Hieronymus narrat de Iuda Galileo, qui, quasi probabile ex lege, pro lege ferebat, subditos liberos esse a dominorum servitute, idem de non paucis Calvisticis dicendum videtur. Omnes siquidem tum antiqui, tum antiquis proximiores Theologi nostram docuerunt sententiam, tanquam utilem salutarem. Post probabilitatis inventum quidam ceperunt contrariam opinionem non improbabilem appellare. Lessius loco supra citato, nempe Lib. II. cap. xxxi. postquam nostram sententiam tanquam communiorē docuit, num. 16. subdit, contrariam non esse improbabilem. *Non est tamen improbabile, inquit, reum non peccare mortifere necesse.* Conc. Theol. Tom. IV.

gando crimen, preferens in causa capitali. Non improbabilem, quin valde probabilem potest vocari Cardinalis de Lugo Tom. II. de iust. & iur. disp. iv. sec. 1. non. 15. Aucto recentiorum numero, eam absolute tanquam in praxi securam propugnare aggressi sunt Cardenas, Laurentius, & novissimi Constantinus Roncaglia tract. xvi. de 8. Decret. prac. esp. 11. de reo ref. 4. Ubi hanc statuit conclusionem. *In tali ergo casu non est in iudice auctoritas obligandi ad culpam, & adque nec in reo obligatio obediendi sub mortali.* En quæ apprimè verba Hieronymi locum habeant. Quod enim sub initium quasi probabile ex lege doceatur, securitatis temporis pro lege fertur, & propugnatur. Peccavit ergo secundum hanc Roncaglie doctrinam Iohannes, cum ad fatendum sursum induxit Achan, qui ex tali confessione lapidibus obruendus erat? Nam peccat iudex qui auctoritate destitutus addimgrit reum ad confitendum illud ad quod revelandum minime tenetur.

XIII. Ut manifestior evadat improbabilitas, & falsitas istius quam impugnamus opinionis, recolendum est id quod iam indicavimus, Principes auctoritate sibi divinitus collata (eo modo quo alibi explicabimus) subditis suis imperare, eos regere, atque ad hostibus defendere, & ea omnia præcipere quæ ad illorum felicitatem, tranquillitatem, & commune Republicæ bonum pertinent. Quin Principes vi iuris naturalis, & divini, ut ex D. Paulo constat, hæc omnia præstare debent. Vicissim subditi eadem lege naturali, & divina exequi tenentur Principum iussa quæ bonum commune principatus, cum bonum publicum subditorum promovetur. Cum ergo dicimus, lege naturali & divina subditos Principum, Regumque mandatis obnoxios esse, non intelligimus quod eisdem legis obstringantur ad quæcumque iussa que bonum privatum spectant, sed ad ea que bonum commune spectant, & quævis præcepta quibus Principes, eorumque iudices, & ministri ad sibi prædandum urgent subditos, sint in se humana, quia ab homine immediate profertur; in origine tamen, ut sic loquar, sunt divina, quatenus Principes vi auctoritatis sibi a Deo collatæ leges rogant, & præcepta imponunt. Quibus positis, hæc elicio conclusionem.

XIV. Opino quæ ob vitandam periculum amittenda vitæ eximit subditos ab obedientia,

tia, sub culpa gravi suis Principibus reddenda in materia gravi, falsa unquam est. & penitus improbabilis, ne plus dicam. Quoniam contraria directe est aperitissimis locis Scripture oraculis, ut ex allegatis textibus patet: contraria est Patribus, & potissimum Hieronymo, Augustino, & Thoma; contra in promissis est Catechismo Tridentino. Ex his tribus fontibus hausimus nos momenta illa luculentissima, quibus nostram munivimus sententiam. Hæc vero inconcussa principia missa fecerunt Casuiste novi qui oppositam sustinent opinionem. Iure ergo nos eam improbabilem, & falsam appellamus, usque dum auctoritati Scripturarum, Patrum, & Catechismi Tridentini responsum præbent.

XV. Quid quod non modo falsa, ac improbabilis est, verum etiam Principibus, & Regibus infesta? Enim vero, si periculum obunde mortis subditos a debito parendi suis Principibus solvit, non ergo arcum excubitores cum vite periculo locum suum custodire tenentur: non ergo milites in civitatum obediencie conscientie lege obstringuntur cum vite periculo, imperantibus duabus, muros ascendere, urbemque invadere: non ergo satellites cum vite periculo, Principe iubente, grassatores, monetarum adulteratores, alioque scelestos homines summis ligare adstringuntur: non ergo cum vite periculo aives catholice persequi in suis civitatibus denegare debent heretum seminatoribus: non ergo Principum, Regumque secretarii sigillum custodire in re summi momenti, impminente vite iactura, adstringuntur. Ne multa. Hæc opinio, præterquam quod Scripture, Patribus, & Conciliis contradicit, principibus, & regis bellum indicit, regimen perturbat, subditos adversus Principes commovet. Fac mente persuasus esse subditos, non teneri ad parendum Principibus lege conscientia: quis, quælo, tempore pestis excubabit ad sanas civitatum, quis xenodochii regendis incumbet? Si enim solus pœna timore hæc peragant subditi, nemo non videt omnia perturbari, & ad maiorem extremum vergere.

XVI. Postremo, illius opinionis Auctores sibimetipsis contradicunt. Nam omnes uno ore fatentur, legem humanam obligare sub culpa gravi, & cum vite periculo subditos, quoties imminet dampnum Reipublice alio quod gravissimum. Porro, si ateras a Principe potestatem puniendi improbos, grassatores, homicidas, latrones, oppressores,

aliosque id generis homines; quid aliud erunt civitates, nisi scelestorum receptacula, ubi nullus ordo, nulla tranquillitas, nulla fœlicitas, sed horror, confusio, & calamitas sempiterna regnarent? Posito autem quod in subdito iudicis interrogato non addit debitam conscientie confitendi delictum, deficit quoque in Principe potestas præcipiendi sub gravi culpa confessionem perpetrati delicti, ut conceptis verbis docet P. Roncaglia cum suis eisdem opinionis fautoribus. Porro, sibi & a Principe potestate imperandi, & a subdito obediendi debito, consequitur iustitiam vindicem ita extenuari, ut læpe nihil operari possit. Non raro liquidem confessio rei unica via est puniendi delicta, & coercendi improbos. Qui ergo admittit Principi potestatem imperandi, & subdito debitum reddendi confessionem delicti, in desinit omnino, summpere certe iustitiam, quam vindicativam vocant, extenuat, atque debilitat. Insignit etiam gravissimum vulnus communi Reipublice bono, quod in scelestum punitione elucet.

XVII. Reponunt adversarii, posse Principes iubere confessionem sub pœna; & oblitus pœnae timorem adstringi subditos ad confessionem. Prætereo, quod hæc responso directe contraria sit præcepto D. Pauli expresse dicentis: *Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*. Hoc, inquam, prætereo: quia nemo unquam istorum hanc sententiam ad Sanctuarii pondus revocavit, ut dixi supra. Sed dico in primis, responsonem hanc lemptam multis modis confodere. Siquidem adversarii omnes confitentur, subditos sub mortali obstrictos esse ad parendum Reipublice, etiam cum vite periculo, in iis eventibus in quibus gravissimum dampnum boni communis timeatur. Porro iam demonstratum est, delictorum punitionem ad summam Reipublice tranquillitatem necessariam esse, & reorum confessionem medium necessarium læpe esse ad hanc iustam punitionem. Secundo adversarii docent, reum teneri sub culpa manifestare delictum plene probatum. Cur, quæso, quando delictum omnino probatum est, peccat mortaliter, si illud neget? Quia, inquit, nulla datur spes evadendi mortem. Sed iam ostentum est, nem vitandæ mortis in iis eventibus in quibus bonum commune periclitatur, minime solvere subditos ad obediencie debito. Quam est hæc theologiaz ratio? Quando delictum est tantum semple probatum, rei confessio medium

atum est necessarium ad bonum commune servandum; ad innocentem vitam custodiendam: quia e. g. si homicide non puniuntur, civium vite secura non est, quam omnes rei vite præferant: Recentes Casuiste in hoc eventu, in quo bonum commune subditorum abique confessione rei periclitatur, & confessione postea hoc bonum commune servatur, docent, reum ad confessionem criminis haudquaquam obstringi. Quando vero delictum est undique probatum, ita ut puniri sine rei confessione possit, & consequenter nullum est boni communis periculum, nulla iactura timenda; tunc sub mortali obligant reum ad criminis confessionem. Cur? Quia tunc nulla est vitandæ mortis fiducia. En ergo quomodo sibi contradicentes nullo modo ad boni communis sive periculum, sive conservationem animum intendant; sed reorum temporali conservatio privata sit antea eorum Theologie regula in hac questione dirimenda. Postremo, admisso quod Princeps neque obligare sub culpa, neque obligare sub pœna: quoniam quoque pœna supponit culpam; nulli iudex conceptis verbis delectet se nolle obligare ad culpam, sed ad penam: Quomodo ergo possit iudex tormentis reum adgere ad scelestis confessionem? Ininitum siquidem est quemquam ad id cogere quod non tenetur præstare.

XVIII. Respondet Cardenas *disp. xix. cap. vii. num. 85*. Ininitum est quemquam urgere ad id quod non tenetur neque sub culpa; neque sub pœna præstare; ininitum vero non est cogere ad confitendum sub pœna quod sub pœna fieri tenetur. Mirum profecto, hominem acutum, & doctum potuisse in gravissima questione tam inepto sophismata inherere. Ille siquidem exagitat in omni latere Caramelem ob id solum quod in contrarium revocavit, num Deus contulerit Principibus potestatem obligandi sub culpa; & ipse statuit eum communi Catholicorum sententia *sectæ. 111. de leg. cap. 11. & 112. de fide esse*, Principes tum ecclesiasticos, tum seculares polere autem potestatem præcipiendi sub culpa. Ex qua certissima doctrina talem conficio argumentationem. De fide est Principes posse obligare sub culpa. Ad eandem fidem reducit quod Principes meliori quo possunt modo debeant promovere bonum commune, subditorumque tranquillitatem; & defensionem: Obligatio igitur sub culpa, utpote quæ maior est quocumque alio vinculo, est animi ex eticacioribus mediis ad præstatum finem

boni communis obtinendum. Et, ut multa in pauca redigam, quæro ego, an aliquando Principes obligent sub culpa. Aium adversarii omnes. Ergo tum præcipue obligant, cum boni communis tuendi urget necessitas. At boni communis conservatio, & subditorum quies ac tranquillitas necessario exigunt reorum punitionem. Ergo reorum quoque confessionem præcipiunt. Cum abique hæc confessione superius bonum commune servari nequeat. Quid plura? Nonne omnes adversarii fatentur, gravissima lege obstringi Principes ad bonum Reipublice defendendum, conservandumque; eademque gravissima lege teneri subditos ad obediendum Principibus, dum tale bonum promovere satagunt? Lex autem que solum sub pœna obligat, ipsis fatentibus, improprie lex est, viæque nomen legis meretur. Et quamvis tormenta non tantum per modum pœne, quantum sub ratione medii apti ad extorquendam veritatem, adhibere iudices solent; non tamen hæc sequitur obligationem sub culpa non esse medium iustæ naturæ magis efficace ad extorquendam veritatem, & qualis est rei confessio.

XIX. Obiiciunt 4. Quamquam communis sententia reipæ obliget reos ad criminis semple probati confessionem; atamem vires et centum est qui veritatem confiteatur, ut experientia constat; solumque vi tormentorum quandoque aliquis confitetur suum delictum. Quid igitur damni Reipublice patitur ex hoc quod reus solvatur a debito confitendi crimen semple probatum? Resp. Vix emille scelestis hominibus ista foret qui fides Christi confitetur, si confessio iusticæ aliquid atrocissimum martyrium illis inferret. Anne homines, carnis illecebri innutriti, & flagitiorum pleni, coram tyranno, vivicombarium, aut necem situro per medium corpus impando, aliamque similem inmanissimam mortem indiente, fidem Christi fatentur? Propterea ne tollendum est præceptum confessionis fidei? Anne ab hominum pravitate colligenda est divine legis obligatio? Nonne autem conclamaturus eliet de Evangelio, si iustis ab hominum penderet executione? Fallissima itaque est dialectica illa que idcirco contendit probare, legem aliquam non obligare sub culpa, quia subditi illam raro observant. Sed ex confortitate ad bonum commune repetenda est legis obligatio.

XX. Obiiciunt 5. Leges Principum obligant sub culpa reum, quando dampnum quod

is timet ex legis observatione, non est gravis momenti; tunc, si damnium quod reo imminet, grave sit, ut est vitæ periculum, poena triumnum, bonorum iactura. Transcribenda isthuc sunt verba P. Lugo Tom. II. de iust. disp. xl. sec. 1. n. 16. *Ad id tamen, reum obligari etiam sub peccato, quando damnium quod timet, non esset tanti momenti: quia leges humane possunt obligare regulariter ad aliquod damnium subeundum: & quidem ad incommutabilem Reipublicæ necessariam est hæc potestas in iudice: nam pro eiusmodi criminibus non possunt facile rei subici tortura. Quare, si reus non obligaretur ad respondendum, difficilis maneret positio talium delictorum, que idcirco multiplicarentur cum maximo Reipublice detrimento.* His verbis finem facit Lugo sue sententiæ.

XXI. Resp. Concors est Theologorum consensus, maiorem, aut minorem legis obligationem ex maiori, aut minori conformacione ad bonum commune repetendam esse. Lex que propius, & validius bonum commune promovet, efficacius quoque obligat. Cum reus ex delicti confessione timer leve malum, delictum commisit quo non valde bonum commune lædit; cum vero ex confessione veretur maximum malorum, delictum quoque perpetravit summopere communi bono repugnans. Porro eo spectant Principum præcepta ut bonum commune læsum reparent. Quia igitur maius est damnium bono publico illatum, eo efficacius adigunt reum ad id præstandum quod ad præfati damni-reparationem conducit. Si ergo iuxta P. Lugo tenetur reus sub culpa faceri delictum parvum, quo leve vultus bono publico inficit; potiori sane iure obstringitur confiteri delictum grave, quo gravissimum damnium intulit bono communi. Hæc omnia per se patent.

XXII. Obiiciunt 6. Reus, etiamsi probatum fuerit eius crimen, e carceris fugam potest vi iuris naturalis, quo potitur ad conservandum vitam; quin hæc arripere fugam potest, etiam precipiente Principe ne fugiar.

Ergo occultare quoque suum crimen poterit. Resp. Proponent sibi *Salmanticenses* hæc objectionem; sed nullum responsum præbent ad eam partem que iudicis præceptum opponit. Dicimus ergo teneri reum sub mortali permanere in carcere, quando iudex expresse id præcipit, uti etiam docent Caietanus, & Sylvius. Quidam volunt, iustum esse eiusmodi præceptum non posse, sed iniquum, ut pote cum inclinatione naturali vitæ confer-

vandæ pugnant. Verum hæc ratio nulla est. Quoniam permissio in carcere non est destructio physica ipsius vitæ; sed ad summum omnino actus quo vitam conservare potest. Quid? Iudex potest reum vitam privare; & ne fugiat et carcere, iubere, non poterit? Si reus parere non teneretur, nec iudex posset præcipere. Verum tamen est iudices eiusmodi præcepta imponere minime solitos esse. Idcirco D. Thomas *loc. cit. art. 4. ad 2. dicit*, reum posse fugere licite a carcere: aditque non teneri cum permanere in loco unde mors sequatur, quia committitur hoc præceptum non fit. Quod si quis contendere vellet, iniustum fore, secundum doctrinam D. Thomæ, eiusmodi præceptum, non inde tamen quidquam præsidii pro sua opinione colligeret. Quandoquidem S. Thomas aperissime docet, peccare mortaliter reum iuridice interrogatum, si veritatem occultet, quamvis ex confessione veritatis eiusdem mors sequatur: quia confessio veritatis, postissimum in iudicio, in Dei gloriam cedit. Et post hanc confessionem reus suas defensiones exhibere potest: ideo non influit in propriam mortem, dum actum virtutis veracitatis exercet. Paritas itaque nulla est, si dicas, voluntariam permanentem in carcere propriam mortem causare. Et profecto, si paritas hæc quidquam concluderet, evinceret quoque reum non teneri, immo non posse confiteri licite veritatem, quando crimen est plene, & omnibus a lege requisitis testibus probatum: quod non admittit iustus sententiæ patroni. Ex solutione sequentis obiectionis clarior fiet hæc doctrina.

XXIII. Obiiciunt 7. Principes præcipere nequeunt id quod est contra naturalem inclinationem. Quilibet autem a natura innitit proprie vitæ servandæ inclinatio: qua de causa delicta imperare non potest ut reus seipsum iniquet, venient sibi propinet, & id genus actiones. Ergo neque præcipere poterit confessionem veritatis, ex qua mors sequitur.

XXIV. Resp. Adeo falsa est illatio ista, ut nec ipsi adversarii admittere eam quoquo modo valeant. Quod Princeps nequeat præcipere ut reus sua manu seipsum iniquet, venient accipiat, penes omnes certum est: quia his actionibus directe seipsum occideret; pugnantque eiusmodi actus cum sua natura. Confessio veritatis, naturæ, & honestatis, ac legi tum humanæ, tum divinæ congrua est. Quod postea tam sæpe abundant, præceptum confitendi veritatem adversarii naturali inclinationi vitæ servandæ, nullius momenti est.

est. Ut enim id evidentius pateat, considerandum est, quod, cum reus commisit crimen morte dignum, iam tum Princeps ius acquirit ad vitam detrahendam ipsius rei; & hæc servandæ vitæ ius amittere incipit, quia velut in bestiarum cæcum semetipsum periclitatur. Non itaque veritatis confessio, sed delicti perpetratio viam ad mortem aperit. Hæc omnia peroptime more suo explicat Angelicus 2. 2. quæst. lxxv. art. 2. *Omnis pars ordinatur ad totum, ut imperfectum ad perfectum: & ideo omnis pars naturaliter est propter totum. Et propter hoc videmus quod si saluti totius corporis humani expediat præficio alicuius membri, puta cum est paritidum, vel corrupturum aliorum membrorum, laudabiliter, & salubriter absceditur. Quolibet autem persona singularis comparatur ad totum communitatem, sicut pars ad totum: & ideo, si aliquis homo sit periculosus communitati, & corruptivus ipsius propter aliquod peccatum, laudabiliter, & salubriter occiditur, ut hominem communitate conservetur.* Ibidem vero in resp. ad 3. hæc addit. *Homo peccando ab ordine rationis recedit: & ideo decidit a dignitate humana, prout scilicet homo est naturaliter liber, & propter seipsum existens; & incidit quoddammodo in servitutem bestiarum, ut scilicet de ipso ordinatur, secundum quod est vile aliis.... Et ideo quavis hominem in sua dignitate manentem occidere sit secundum se malum; tamen hominem peccatorem occidere potest esse bonum, sicut occidere bestiam. Peior enim est, & plus nocet homo malus quam bestia, ut Philosophus dicit in 1. Polit. & in VII. Ethic.* Quamquam ergo possit reus adversus quemquam privatum hominem se defendere; criminosus tamen occultare, non tamen id præfari valet adversus Principem, qui iudicem, qui ex eo die quo ad suum tribunal delatum fuit iuridice crimen, in vitam rei perendam ius acquirit, illudque perdere reus incipit. Hæc omnia clarissima sunt, nec fusiore egent explanatione.

XXV. Obiiciunt 8. Leges humanæ onus minime imponunt testimonium ferendi contra homines sanguinis vinculo coniunctos, ut adversus patrem, & matrem: quanto minus ergo obligabitur reus contra seipsum testimonium dicere? Resp. Inprimis falsum est quod absolute quis non teneatur testimonium dicere in patrem, in matrem, in filios, aliove consanguineos. Nam, si pater reus est lætæ maiestatis, proditoris patriæ, adulteratæ penuniz, hæresis, aliorumque id genus cri-

num, filius in patrem, & vicissim pater in filium dicere testimonium obstringitur. In aliis quibusdam criminibus leges ipse excludunt testimonium unius consanguineum adversus alium consanguineum, ut patet ex text. in leg. Testis idoneus, ff. de testibus, leg. Parentes, eod. tit. Leges autem non excipiunt, sed urgent reum ad confitendum proprium crimen.

XXVI. Obiiciunt 9. Nullus testis addringitur, etiam iustus a Principe, testificari adversus reum, cum ex suo testimonio aliquod grave malum sibi prudenter timer. Ergo multo minus obstringitur reus cum vitæ periculo contra seipsum crimen revelare. Resp. Ut iam dictum est, testes obstringuntur tunc gravi culpa obedire Principi, iubenti testificari adversus proditorem patriæ, adulteratorem monetarum, hæresum dissimulatorem, etiam cum vitæ periculo, ut communis fert opinio ob rationem læpius dictam; quia bonum commune præferendum est bono privato. Quare, quoties imitæ debitum reparandi bonum publicum, testis cum iure etiam gravi detrimento veritatem ad id necessarium manifestare debet. Et, licet aliquando timor gravissimi damni a debito veritatis manifestandæ telum solveret, non propterea timor amittendæ vitæ liberat reum ab obligatione confitendæ veritatis contra semetipsum. Quoniam testis innocens est, & super innocens vitam Princeps potestatem non habet; nisi gravissima, & evidens necessitas boni communis urgeat in quibusdam eventibus. Ceterum iam tum in reorum vitam perendam ius acquiritur Princeps, cum illi crimina perpetrarunt; & idcirco valet semper Princeps reos iuridice denunciatos cogere ad veritatis manifestationem. Quandoque vero non potest adigere innocentes testes ad propalandam veritatem cum periculo propriæ vitæ, alteriusve gravissimi mali.

XXVII. Obiiciunt 10. D. Ioannes Chrysolostomus, ut refertur cap. de parent. disp. 1. cap. Quis aliquando, hoc habet: *Non dico tibi ut te prodas in publicum, neque apud alios te accuses.* Porro, si accusatus reus crimen suum confiteretur, semetipsum prodere. Ad id igitur non teneretur. Resp. Responso facilissima est. Chrysolostomus loquitur de reo occulto, qui a vicinis accusatur. Hic non teneretur te prodere. Nec verbum autem ibi S. Doctor habet de criminoso accusato, & a iudice, servato iuris ordine, interrogato. Huiusmodi namque reus, dum veritatem fatetur, non prodit seipsum; sed proditus iam

ab accusatore, solum pare legitimo superiori. Hæc responsio est D. Thomæ 2. 2. quæst. lxxxv. art. 1. ad 1. *Quando aliquis secundum ordinem iuris a iudice interrogatur, non ipse se prodit, sed ab alio proditur, dum ei necessitas respondendi imponitur per eum cui obedi-
tas tenetur.*

XXVII. Obiiciunt ultimo. Mendacium officiosum non est peccatum mortale. Eiusmodi est mendacium quo reus in iudicio interrogatus negat crimen a se commissum, ut mortis poenam vitet; quemadmodum mendacium tantum officiosum est illud quod quis profert, ut proximum suum a morte liberet. Hoc namque mendacium neque iustitia; neque caritatis advertebat.

XXIX. Resp. Hinc obiectioni respondet Angelicus loci cit. ad 2. & ad 3. his verbis. *Ille qui mentitur in iudicio se excusando, facit & contra dilectionem Dei, cuius est iudicium, & contra dilectionem proximi, tum ex parte iudicis, cui debitum negat, tum ex parte accusatoris, qui puniatur, si in probatione deficiat. Unde & in Psal. cxi. dicitur: Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis: ubi dicit Glossa: Hæc est consuetudo impudentium, ut deprehensi per aliqua falsa se excusent. Et Gregorius lib. XXII. Mor. exponens illud Job xxxi. Si abscondi quasi homo peccatum meum, dicit: Ustiatum humani generis vitium est, labendo peccatum committere, & commissum negando abscondere, & conuictum defendendo multiplicare. Hæcenus Angelicus. Non est ergo mendacium istud solummodo officiosum, sed pecciosum simul. Animadvertendum tamen, quod, licet mendacium istud perni-*

ciosum sit genere suo mortale; potest tamen veniale dumtaxat fieri ob materia parvitate que negatur: ut cum reus, vel reus mentitur in aliqua facti circumstantia, a qua minime pendet istius causæ; dummodo tamen non adit iuramentum. Si enim mendacium iuramento firmetur, semper est peccatum mortale.

XXX. Plures alias difficultates de reorum peccatis resolutis in tractatu de iustitia vindicante. Nunc finem huius questionis imponimus, lectorem iterum admonentes de aperta contraria, quam impugnamus, sententia salutariter; ut facile colligere possit ex rationibus quibus Auctores eisdem utuntur. Sunt enim mera sophismata. Multitudo vero Auctorum, que aliquo fati parva est, non maius pondus addit quam addere solent centum testes de auditu. Omnes autem, uno aut altero excepto, Auctores contrarii sunt testes de auditu: eo quod omnes alii post alios dicunt suam opinionem non esse improbabilem: quia Lessius, & quidam alii Summi præius id scripserat. Ceterum nemo unus, ut iam indicavimus, ex instituto hæc questionem ad mentem sacre Scripture, Patrum, & Catechismi Tridentini expendit. Ratio postillima quam omnes afferunt, est evidenter falsa, nempe quod lex, & præcepta Principum legitime imperantium ea que consuntur in conversationem boni communis, non obligant cum periculo vite. Hoc siquidem manifeste falsum est, ne quid plus dicam. Nulla itaque probabilitate fruitur contraria opinio: quia, ut communiter docent Probabilistæ, nequit probabile esse illud quod constat certo esse falsum.

DISSERTATIO V.

DE IURAMENTIS PRINCIPUM SERVANDÆ IUSTITIÆ

IN DISTRIBUTIONE PRÆMIORUM, OFFICIORUM, ET DIGNITATUM.

Difficillima, si qua alia, est controversia proposita: non quidem suapte natura, quia hoc ex capite potius facilis esset; sed ob Theologorum subtilissimam inventam amphibologiam, restrictionemque mentalem. Huius siquidem usum tum maxime necessarium prædicant, cum utilitas & commodum iudant. Et quia, in præmiis, & dignitatibus collatione frequens est occasio & damni subeundi, & utilitatis captandæ; idcirco iuramenta mentis restrictione, verborumque dolosa collatione, & significatione ad præ-

mia assequenda, damnaque vitanda inflectuntur, & aptantur. Ut perspicue rem hæc, quoad fieri potest, enucleem, in plura capita dispositionem tribuam: & in primis discutiam, an iuramenta subditis imponere, quamvis sub iuramento præceptæ, quænam vetare Principes licite valeant. Deinde que re ipsa in principatu lub iuramento præscribuntur, edisseriam. Tandem difficultates que proximæ, & observantiam iuramentorum spectant, explicabo.

CAPUT I.

Principes valent iuramento edigere subditos officia, absque personarum respectu, solumque distribuentem iustitiam spectantes, exercent; & ut in officiorum, vel dignitatum ambitu suffragatores, nec muneribus, nec obsequiis, nec promissionibus inflectant.

Quod Reges, & Principes possint subditos suos sacramento adstringere ut in iustitiæ sive commutantis, sive distributivæ muneribus officisque impendis sola virtutum merita respiciant, oculoque cuique humano affectui claudant, extra controvertam posuimus est. Iustitiæ siquidem integritas, & eisdem intaminata administratio cuiusque recti regiminis, & optimi Principatus basis est. Ipsa bonum publicum promovet, & auget; subditosque ad pericula subeunda, ad difficiles conatus, magnoque ausu impellit. Porro ea omnia que in bonum commune principatus conferunt, Rex præscribere læse valet. Cum ergo propiciis, iuramentum opportunum fore ad iustitiæ integritatem servandam, eodem obstringere subditos peroptine potest. Exempla tum ab Ethnicis, tum a sacris litteris arcessita rem confirmabunt.

II. Alexander ab Alexandro Lib. III. dicit. *gen. capit. xvii. leges referet quas plebs Tribuni rogantur in ambitum illorum qui emendicatis aut pecunia, aut obsequio suffragiis dignitates, & gradus assequerantur.* Petilius Tribuni plebis legem tulit (inquit) ad populum, qua largitiones illorum qui pecunia honores mercarentur, gravi damno, & poena multavit: fuitque severissima disciplina, & sub gravi censura lex servata, qua ambitioni, & cupiditati obviam saepe itum est; ita ut inter exempla relatum sit, Q. Coponium, quod vini amphoram ei cuius suffragio magistratum petebat, dono dederat, ambitus condemnatum penas sustulit.

III. Lucius Calphurnius Cælius, Caius Servilius, & Caius Gracchus, & Marcus Linius, Cornelius Silla, Pompeius, & Quirinus Consules, Dictatores, & Tribuni innumeras pene leges adversus venales gradus,

& dignitates condiderunt; donec tandem lata fuit Lex Julia.

IV. Marcus Tullius tandem duraturum Romanorum Republicam aiebat, quandiu administratio iustitiæ, largitio præmiiorum, ac scelerum punitio vigilet. Multa hæc de re scribit Lib. II. officior. cap. xvi. *Caput autem est in omni procuratore negotii, & muneris publici, ut avaritiæ palliatus error minima suspicio. Utinam, inquit C. Postumus Sannius, ad illa tempora fortuna me servasset, & tunc essem vates, quando Romani dona accipere cepissent: non essem pallus diutius eos imperare. Ne illi quidem multa secula expectanda fuerunt: modo enim hoc malum in hanc Republicam invasit. . . . Nullam igitur vitium tetrius quam avaritiæ, præsertim in Principibus, & Republicam gubernantibus. Hæbere enim quæstus Republicam non modo turpe est, sed sceleratum etiam, & nefarium. Porro quæstus Republica habetur non modo cum dignitates, & gradus pecuniæ & donis emanant, verum etiam cum suffragia officis, & promissionibus captantur, seu cum vota mutuo dantur hæc pacto, ut occasione data mutuo accipiantur.*

V. At, ommissis Ethnicorum sanctionibus, ex ipsa Scripture, & Christianorum Principum edictis evincitur quam sit sancta consuetudo adstringendi sacramento homines, ut recte, & iuste principatus procurent negotia. Patriarcha Iacob fratrem suum Elau adiegit ut promissionem sibi factam vendendi primogenita iuramento firmaret. *Sit Iacob: Iura ergo mihi. Iuravit ei Esau, & vendidit primogenita.* Gen. xxv. vers. 33. Eodem sacramenti vinculo adtrinxit filium suum Ioseph, ut suum cadaver transferret in sepulcrum patrum suorum. *Ego faciam, inquit Ioseph, quod iussisti. Et ille, Iura ergo, inquit, mihi.* Gen. xlvii. vers. 31.

VI. Imperator Iustinianus in leg. xiv. cod. de iudiciis. *Omnes omnino iudices Romani iuris dispensatores non alteritium primordium accipere, nisi prius ante sedem iudicalem sacrosancta deponantur Scriptura: & hæc permanent non solum in principio litis, se etiam in omnibus cognitionibus usque ad ipsum terminum, & definita sententia recitanti.*